

Література

1. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. Кн. 2 : особистісно-орієнтований підхід : науково-практичні засади : навч.-метод. посібник / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2003. – 344 с.
2. Бондаревская Е. В. Педагогика : личность в гуманистических теориях и системах воспитания / Е. В. Бондаревская, С. В. Кульневич. – Ростов-на-Дону : ТЦ „Учитель”, 1999. – 560 с.
3. Глассер У. Школа для неудачников / У. Глассер. – М. : Прогресс, 1991. – 184 с.
4. Давыдов В. В. Деятельностная теория мышления / В. В. Давыдов. – М. : Научный мир, 2005. – 240 с.
5. Как построить свое «я» / под ред. В. П. Зинченко. – М. : Педагогика, 1991. – 136 с.
6. Кульневич С. В. Новая педагогика. Тезисная конспект-программа : [учебное пособие для студентов педвузов] / С. В. Кульневич, В. И. Лещинский. – Воронеж : Выбор, 1992. – 134 с.
7. Слостенин В. Педагогика : [учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений] / В. Слостенин, И. Исаев, Е. Шиянов; под ред. В. Слостенина. – М. : Издательский центр „Академия”, 2002. – 576 с.

Анотація

У статті розглядається проблема підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у контексті особистісно зорієнтованої освіти. Обґрунтовуються стратегічні принципи особистісно зорієнтованої дидактики.

Аннотация

В статье рассматривается проблема подготовки будущих воспитателей дошкольных учебных заведений в контексте личностно ориентированного образования. Обосновываются стратегические принципы личностно ориентированной дидактики.

Summary

The problem of training of future educators of preschool education al institutions in the context of personality-oriented education. Justified by the strategic principles of personality -oriented didactics are based.

Ключові слова: особистісно зорієнтована освіта, підготовка майбутніх вихователів дошкільних закладів, принципи дидактики особистісного зорієнтованого навчання.

Ключевые слова: личностно ориентированное образование, подготовка будущих воспитателей дошкольных заведений, принципы дидактики личностно ориентированного обучения.

Key words: personal orintirovannoe education, training future educators of preschool institutions, the principles of didactics individually oriented learning.

Подано до редакції 14.03.2012.

УДК 378.4 (477)

©2012

Жорнова О.І.

ІДЕЯ КУЛЬТУРОТВОРЧОСТІ В ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ ТА ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЯ В ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛЯ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Безліч соціокультурних, економічних, політичних суперечностей, породжених нинішньою суспільною ситуацією, може бути розв'язана, зокрема, шляхом змін у професійній освіті, котра здатна “вирівняти” стан через підготовку затребуваного фахівця. Втім, професійна освіта лишається позаду виробничої й економічної галузей, котрі мають домінуючий вплив на значну кількість соціальних і політичних процесів і впевнено змінюють уявлення суспільства про цілі його розвитку й функціонування, вона змушена наздогін осягати запропоновані іншими нововведення, скажімо уявлення про суто позитивні наслідки творчості.

У нещодавній професійній парадигмі виучка фахівця була зорієнтована на самостійне прийняття рішення, творчу ініціативу і автономність, однаке зараз першість перебрали завдання готовності справдити гігантську революцію без революційних дій, за висловом А.Швейцера, [8] а домінування уявлень про творчу особистість як виключно позитивну характеристику не співпадають із реаліями й прагненнями порушити нею правила й норми, котрі для багатьох виробничих сфер є надто важливими.

Вичерпаність професійно-педагогічної парадигми визнанням творчої особистості фахівця її метою супроводять і підтверджують дисфункції низки професій, в яких неухильне наслідування виробничим стандартам є “ультиматумом” високого професіоналізму, що суперечить цілям професійної підготовки фахівця-новатора як змінювача таких стандартів.

Системні ж суспільні трансформації, котрі постають результатом перемін у всесвітній економічній галузі, формують, як правило, потребу в таких сценаріях розгортання майбутнього, за яких будуть максимально урівноважені на практиці споживання й створення. Вслід за цим у світі, де особистісна свобода синхронізована з соціальним захистом від загрози й ризиків, виник попит на підготовку майбутнього фахівця до вибору професійної стратегії як чинника безпеки суспільства й людства. Загальновідомою є позиція демократичних громадянських суспільств щодо участі й відповідальності кожного громадянина за прийдешнє, тому перед країнами, котрі прагнуть інтеграції в ЄС, стоїть завдання підготовки до творчої діяльності, котра має відмінні від її основних характеристик параметри – вона передбачена за наслідками, узгоджена й запланована.

Особливе значення в такому контексті набуває професійна підготовка вчителя, бо через систему освіти як чинник суспільних змін відбувається посилення / послаблення впливу на динаміку суспільних реалій, а результати освіти позначають зміст, формат, обсяг, глибину інноваційних процесів у суспільстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

Професійно-педагогічна площина проблеми підготовки вчителя окреслена суперечностями творчого виховання особистості з її жаданням піднятися над соціальними регламентаціями й потребою креативу, котрий не закладає загрози спільноті й суспільству. Її загострення обумовлено збільшенням освітнього потенціалу українського суспільства та перевагами творчих підходів у всіх сферах життєдіяльності, що передбачає введення інновацій в освіту, котрі визначають суспільні зміни при допустимому рівні виходу за межі усталеного. А це гостро ставить питання про готовність учителя виступити суб'єктом творчості й при тому втілити в життя цінності прогнозованого піднесення і постійного функціонування суспільства, спільноти, виробництва, тощо. Отож, найбільш важливими для нинішнього етапу вітчизняного суспільного розвитку є питання професійної підготовки вчителів.

В заданому контексті педагогічний загал переінакшує свої функції: професійна діяльність педагога постає чинником інноваційних процесів у цивілізаційному масштабі, а учитель, викладач – "трансформативним інтелектуалом" [9, с. 208], котрий формує новітню спільноту задля створення нею сучасного ресурсу для розвитку цивілізації й культури. Тому професійна підготовка вчителя вимагає переосмислення всіх компонентів педагогічного процесу: починаючи від мети, змісту і завершуючи критеріями оцінювання ефективності навчання творчості та методиками моніторингу її результативності як "підходящих" суспільству змін.

Розвідки в подібному напрямі здійснюють вельми активно. Зарубіжна наукова школа професійної підготовки майбутніх учителів заснована на загально визнаній ідеї "гри за правилами", котру, як помітимо, можна прирівняти до вітчизняної ідеї культуротворчості. Межі експериментаторства у громадянських суспільствах чітко співвідносять із суспільними правилами і традиціями, тому за умови набуття відхиленнями некоректності, свободу створення і інтерпретації обмежують. При цьому контроль за дотриманням вимог безпеки більшості інтерпретують як запобіжний засіб щодо розпорошення культурних ресурсів нації, котрі позбавляють її потрібного ресурсу для нормального розвитку і функціонування.

Вітчизняний науково – педагогічний доробок збагачений дослідженнями пошуків індивідом і колективами найвищих духовних сенсів, наприклад, духовно-катарсичної активності особи (О.Киричук), становлення особистості як суб'єкта життєтворчості (Л.Сохань) та ін.

На надвисокий рівень осягання культури через творчість націлені педагогічні системи професійної підготовки студентів українських науковців А. Капської, Л. Кондрацької, О. Ростовського, О. Рудницької, Г. Падалки, М. Сиви, С. Сисоєвої, О. Шевнюк, О. Щолокової, ін. Теоретико-педагогічні засади духовно-творчого потенціалу культури для розвитку особистості і, зокрема, становлення студентської молоді (В. Вербець, М. Гончаренко, Л. Кондрацька, О. Ростовський, Г. Падалка, І. Степаненко, ін.) складають підвалини для формулювання питання про можливість досягання такого високого рівня. Вузко-спеціальні аспекти, соціально-психологічні ракурси, вікові, професійні, статеві плани творчості вивчають В. Біблер, Р. Вайсберг, М. Вересов, Н. Вишнякова, П. Гальперін, Дж. Гілфорд, В. Давидова, Б. Ельконін, В. Клименко, Я. Козелецькі, Л. Колмогорова, В. Кудрявцев, Г. Уразалієва, А. Майер, В. Моляко, Н. Непомняца, В. Рибалка, Я. Пономарьов, Р. Стернберг, Є. Григоренко, О. Тихоміров, Л. Виготський, П. Гальперін, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн та ін.

Самостійну групу становлять дослідження, які виокремлюють механізми споживання і створення культури, адаптації і трансгресії, освоєння і створення, прийняття і неприйняття норм соціального оточення. Розмежування (умовно, певною мірою) перелічених процесів відбувається за критерієм превалювання нового над сталим. Такий підхід проявляє допустимі ризики, які супроводжують виникнення нового і є природними для не прогнозованих, непередбачуваних і малокерованих явищ, зокрема творчості.

Осібними є трансгресивна теорія творчості Я. Козелецькі, ідеї про несумісність світу, організованого працею, з трансгресією як творчістю (Ж. Батай, М. Гайо, М. Маффесолі), а також роздуми Дж. Мартіна про убогість традиційної освіти в плані співставлення з реальними культурними статками та думки щодо застосування ідей Руссо для реалізації функції захисту дорослим населенням молоді від тоталітарних дій з боку суспільства; Г. Брюнера про передчуття потреби нового; С. Кріпке про правила та маніпуляцію з ними; інтерперсональна теорія Х. Саллівана та ін.

Складність полягає в навчанні оновленню існуючих вимог до професійної діяльності, їх частковій зміні, а потому – відходу від колективних цінностей та надання пріоритетів власним одночасно із засвоєнням і привласненням норм соціокультурної цілісності.

Узгодженість інноваційного й традиційного потребує спеціального наукового осмислення, бо саме розбалансування систем «Культура-Творчість», «Традиція-Новація», «Споживання-Створення» закономірно тягне соціальні непорозуміння як наслідки суперечностей між кількістю, якістю, прогнозованістю змін у суспільстві й готовністю суспільства до них. Ідеї культуротворчості, як ми думаємо, є своєчасними.

Формулювання цілей статті... Метою статті є репрезентація ідеї культуротворчості як додаткових можливостей для розв'язання сьогочасних соціальних суперечностей професійною освітою. Завданнями: схарактеризувати інтегративний характер пізнання та основні напрями дослідження культуротворчості; розкрити значення співвідношення усталеного й оновленого як елементів культури й творчості для урівноваження практик культуроспоживання й культуротворчості.

Виклад основного матеріалу дослідження... Одночасно із максимальними зусиллями соціуму протидіяти ризикам і кризам процес творчості набуває звичності й унормованості для низки модерних професій (т.зв. "креативщики"), що обумовлює й переосмислення феноменів культури і традиції, творчості й новації, практик культуроспоживання й культуротворчості.

Через виникнення поняття культуротворчості на умовному перетині двох феноменів – культури і творчості, й для більшого увиразнення отакого "символічного переходу" від усталеного до оновленого сполучено два різні терміни, що детермінує інтерпретацію, опис та аналіз новоявленого поняття відповідно до тієї складової, якій надані пріоритети – культурі або творчості. Тому можна говорити про два основні підходи: культурологічний та соціокультурний. У передньому – зміст поняття звужений до знаходження новітнього культурного значення, смислу, цінності, а в другому – акцент зроблено на життєдіяльнісному аспекті культурної діяльності, в результаті якої вершиться відтворення культурних програм і яка долучає до збереження й трансляції культури ще й її ретрансляцію. Різні переконання породжують різні зміст і обсяг поняття.

Культуротворчість як соціокультурний феномен за акцентування чи культуровідтворювальної, чи культуurstворювальної функції суб'єкта творчості включає відповідно більшою чи меншою мірою відмову від усталених правил. Проте і в першому, і в другому випадках термін культуротворчість набуває виключно позитивного змісту.

Особливо позитивно інтерпретують культуротворчість у філософсько-релігійних та релігійно-просвітницьких працях (культуротворча місія церкви, культуротворчі сили), політознавчих і суспільнознавчих роботах (культуротворчі вектори, культуротворення, культуротворча місія народу, політики-культуротворці), освітньо-культурних (культуротворча місія освіти).

Як педагогічна категорія і освітня практика культуротворчість спирається на дихотомії "пасивність – активність", "колективне – індивідуальне", "норма – аномія", "репродуктивне – продуктивне", "ординарність – неординарність", "споживання – створення", "соціалізація – творчість", "адаптація – трансгресія", "обдарованість – звичайність". Більшою мірою це поняття вживають для центрування в педагогічному процесі суб'єкта як носія певної субкультури й формування його як "людини культури", осягання інших субкультур, загальнолюдських та найвищих духовних цінностей (Є. Бондаревська та ін. представники російської наукової школи).

Отже, культуротворчість постає багатовимірним феноменом, що існує в нерозривності індивіда і спільноти, фахівця й виробничого колективу. Тому й утворюється необхідність у переосмисленні понять, що інтерпретують явища, процеси і стани, котрі супроводжують розбалансування систем "Культура-Творчість", "Традиція-Новація", "Споживання-Створення" та в подальшому відновлюють рівновагу в них [2-4].

Проблематика перетину творчості і культури в контексті створення нового як відмови від правил більшою мірою представлена в психологічних працях. У них найчастіше описано дихотомії "норма – аномія" та "репродуктивність – продуктивність" у виокремленому ракурсі. Порух у бік творчості пов'язують із фактом нових елементів у системі через усвідомлення дихотомій "Ми – Я", "норма – аномія". В таких роботах активна природа людини розглянута через призму її творчих проявів у звичайних життєвих ситуаціях, рядових відносинах із навколишнім середовищем. Найбільш продуктивними постають досліди із пов'язування творчих проявів із різноманітними формами побутової активності (О. Кривцун) [6].

Відступ від узвичаєних уявлень про творчість і культуру в професійній освіті через їх осмислення як виключно психологічних ідей, котрі не зведені до матеріального плану чи форми застосування вивченого в нових умовах для вирішення конкретного завдання, здійснено в [1], що напружує відміни та підсилює сутність і культури, і творчості. "Творча діяльність" – це просто формальна подібність творчості за другорядною атрибутикою справжнього творчого процесу [1, с. 127-128]. Виділимо: творчість – це не те, що "зроблено не так, як у інших", не рішення визначених завдань непересічними прийомами, не художні практики, які можуть бути зреалізовані в педагогічному процесі.

Роботи з дослідження проблем не тотожності творчості і "створення нового" є винятково вагомими. Якщо ключові характеристики творчості недосяжні для відбитка в педагогічному процесі в повному обсязі, а йдеться лише про часткове копіювання їх малоістотних ознак, то постає питання підготовки до професійної діяльності, де потрібні знання й навички із маніпуляції правилами і стандартами.

Нам не знайомі педагогічні роботи, в яких порушено питання навчання маніпуляціям із правилами та їх створення. Навпаки, кожного разу формулювалися саме правила, які могли набути або вигляду жорсткого алгоритму, або більш-менш пластичних "орієнтовних" схем діяльності. Прикладом можуть слугувати ТРВЗ, роботи А. Горальського (Правила тренінгу творчості) та ін. Але дії за правилами інтерпретують вельми

неоднозначно. Р.Ойх [10] убачає в правилах і пошуках правильної відповіді, наслідуванні перепони для діяльності. Саме тому його поклики до недодержання правил, які протискує спільнота ("Киньте виклик правилам!"), а надто – ревізії своїх ("Перегляньте свої правила!"), їх переоцінки ("Розлюбіть власні правила і ідеї!") розцінено як умову перегляду стандарту. Важливо: Р.Ойх сперш натискає на "але" – але за потреби такої діяльності для більшості, бо відмова від правил тієї ж миті позначиться на організаційній реальності. Другими словами, аналогічна діяльність мусить засновуватись на врахуванні потенціальних наслідків від нехтування правилами. Належить примітити, що в данім прикладі це стосується тільки професіоналів, котрі за фахом залучені до створення нового. Тільки спеціально підготовані фахівці зобов'язані вносити зміни в правила, які позначаться на організаційній реальності.

Найбільш важливою щодо нашого уявлення про відміни між творчістю і культуротворчістю є трансгресивна концепція особистості Я. Козелецькі [7]. Під трансгресією науковець розуміє такі дії і мисленнєві процеси, які, як правило, є спеціально здійсненими і свідомими, виходять за межі існуючих (матеріальних, символічних, соціальних) і започатковують нові важливі цінності як позитивні, так і негативні. Використання терміну трансгресії показує на руйнівний характер перетворень, який скасовує існуючі структури, погляди, цінності, чим трансформують дійсність. Трансгресивні дії є всеохопною крайністю діям адаптивним, вони діляться на два види: партикулярні (трансгресія носить особистий чи груповий характер, це дії щодня, вони не творчі, а більше репродуктивні і мають на меті збереження рівноваги власного організму) і історичні (такі дії тягнуть історичні наслідки). В них за напрямком руху вирізняють експансивні дії (розширення меж існування й свободи) і творчі (вихід за межі усталеної культури). При цьому зазначено, що творчість сама є різновидом експансії. Трансгресія за своїми наслідками впливає на особистість і культуру. Видатні культурні здобутки виникають як поєднання "пізнання, емоцій, мотивації, особистості і соціального контексту" [7, с. 84].

Низка публікацій і монографія автора порушують питання підготовки до культуротворчої праці, формування виробничого колективу як соціокультурної цілісності, фахівця як культуротворця та навчання маніпуляціям із правилами в континуумі "безумовне прийняття – створення нових", що стає нагальною потребою економіки постфордистського етапу, котра існує за оригінальними автентичними правилами [2-5].

Ми розглядаємо професійну підготовку вчителя як комплекс заходів із формування у них знань, умінь, навичок, котрі уможливають виконання надалі професійних обов'язків при забезпеченні: стабільного розвитку суспільству; здатності працювати в мультикультурному середовищі, пристосовуватись до швидких непередбачуваних за наслідками змін у суспільстві і світі; здійснення професійної діяльності в умовах міграційних процесів, багатоконфесійності, культурного релятивізму в професійному середовищі.

Причиною же нашого рішучого неприйняття ідеї "квазітворчості" в педагогічному процесі є штучне перебільшення її значення як домінанти за рахунок культури, чим свідомо чи не свідомо, але засновують розбалансування систем "Культура-Творчість", "Традиція-Новація", "Споживання-Створення" й закономірно програмує соціальні, економічні, політичні, культурні катаклізми як ефекти порушення соціокультурного балансу.

Для цілей професійної педагогіки раціональним є виразне розмежування понять творчості і культуротворчості, оскільки конститутивні характеристики першої з них (ризикованість, непередбачуваність, не прогнозованість та таке інше) не є притаманними для культури, й тому два супротивні феномени не можуть бути поєднані в одному терміні. Вести мову про культуротворчість можна лише тією мірою, якою наявні передбачуваність та безпечність, що вкрай локалізує розмір творчого часопростору як принципово не алгоритмізованої та ризикованої діяльності.

Думаємо, що найсуттєвішою відміною культуротворчості від творчості є те, що концептуальні уявлення про творчість, розвиток творчих здібностей, творчий потенціал розвивались у межах загальних уявлень про суспільний прогрес як наслідок цих процесів. В сучасному психолого-педагогічному плані творчість – це, в узагальненому вигляді, довершення процесу особистісного розвитку, граничний етап особистісної зрілості як вправності на професійному поприщі.

За отакого її витлумачення відмова від правил не постає як моральна проблема, коли виникає значущий продукт, а якщо в результаті відмови від правил потрібний продукт не виникає, то це вивченню не підлягає і наукою не обговорюється.

Сутнісне протистояння між творчістю і культуротворчістю, як ми це розуміємо, зводиться до того, що творчість стає теоретичними підвалинами для обґрунтування і визнання відступу від сакраментального світорозуміння ПОРЯДКУ як раціонального для піднесення цивілізації і культури. Для культуротворчості належно в концептуальному плані, на наш погляд, є її інтерпретація як такої, що спонукує до вищого рівня упорядкованості через створення нового.

Тому це поняття може стати фундаментом для теоретичного обґрунтування доцільності суспільного порядку, культури як безпеки і стабільності в суспільстві, обмеження перетворювальної активності суб'єкта. Воно придатне для розкриття значущості виготовлення нового на засадах конвенцій та свідомого ставлення до

пропонованих змін, і має сенс тією мірою, якою суб'єкт розуміє, що може розхитати систему, порушити в ній соціокультурний баланс, усвідомлює наслідки й завбачує реакцію спільноти, малої чи великої соціальної групи.

Отже, наскільки культуротворчість є погодженим із соціокультурною цілісністю і свідомим внесенням змін, настільки творчість є безконтрольним інтуїтивним непогодженим виходом особистості за межі наданих виборів спільнотою для оновлення правил, норм, стандартів.

Поняття культуротворчості не може розглядатись як похідне від творчості з таких причин:

- сутність культуротворчості в прогнозованості і передбачуваності, а творчості – в непередбачуваності;
- перша – адаптація, погоджений вихід за межі правил і стандартів, друга – трансгресія.

Наш напрям дослідження вивчає дії індивіда в ситуаціях штучного скорочення виборів спільнотою. Другими словами, проблема в межах професійної освіти полягає в тому, аби навчати як культуроспоживанню, так і культуротворчості, набувати досвіду *дотримання* правил, норм, стандартів, *маніпуляції* з ними й їхнього *оновлення* в інтересах виробництва.

Ми зосереджуємо увагу на таких аспектах проблеми збереження рівноваги в системах "Культура-Творчість", "Традиція-Новація", "Споживання-Створення":

а) дотримуватись правил – це вбавити власноруч простір для самореалізації в творчості, відмовитись від своїх культурних цінностей, але оберегти й засвідчити соціальну і культурну ідентичність;

б) переступити правила задля самореалізації як екзистенціональної самовідданості правилам (М. Полані) – це позбутися ідентичності, але закласти свої культурні цінності;

в) маніпулювати з правилами – це зреалізувати культуротворчість як час і простір конвенціональних домовленостей заради збереження ідентичності й соціокультурної рівноваги в спільноті.

Специфічною ознакою діяльності фахівця є практика тимчасового ситуативного виходу за межі правил і стандартів у звичній соціокультурній площині. Результатом цього буває усвідомлення культурних рис професійної спільноти, до якої належить фахівець, їх соціальної значущості та тих правил і стандартів, котрі закріплюють такі культурні риси. Як наслідок, виникає бажання самовдосконалення або "удосконалення" іншого. Інтуїтивне відчуття нового чи його усвідомлена потреба ймовірно через невдоволення результатами такої практики.

Її передуює ідентифікація із спільнотою і, відповідно, не дотримання (або потенційне порушення) тих правил, за якими вона існує. Правило як певне знання, яке уможливує упізнання ситуації, де воно може бути використано, та правило, як навичка перебування в ситуації упізнання, виокремлення та вибору необхідного правила, ставлять нове завдання, а саме: необхідності практики маніпулювання правилами, яка не є практикою лише опису самого правила чи його пояснення, розуміння. Необхідна практика дотримання і недотримання правил.

Нами було піддано аналізу моделі (фахової) поведінки, які можна осмислити й пояснити лише за допомоги поняття культуротворчості. Проблема визначення сутності культуротворчої практики, обговорення теоретичних засад культуротворчої практики як навчання створенню правил, висвітлення результатів експериментальної роботи, зокрема, виокремлення педагогічних умов навчання правилам як маніпуляціям із ними присвячено роботи автора [5].

Професійна підготовка майбутніх учителів до врівноваження практик дотримання і порушення правил установлює задачі врахування таких пріоритетів, як: *суспільна рівновага, соціокультурний баланс, конвенції, навчання засобом стримування і противаг для перешкодження шкідливим новаціям*.

Оскільки на даному етапі суспільного розвитку визнано, що новації призводять до соціальних конфліктів на особистісному, груповому, колективному, суспільному і планетарному рівнях, а співвідношення традицій і новацій обумовлює соціокультурний розвиток суспільства, професійна підготовка майбутніх учителів потребує врахування об'єктивних законів суспільного розвитку, які детермінують задоволеність/незадоволеність фахівця існуючими у професійній діяльності правилами, співпадання/неспівпадання потреб суспільства в модернізації з індивідуальною перетворювальною активністю, прийняття/неприйняття фахівцем виробничих вказівок наслідувати стандарти і вирішувати специфічні суперечливі вимоги до спеціаліста, суттю яких є *установки на максимальні обсяги реалізації креативності при найбільшій адаптації до правил*.

Підготовка майбутніх фахівців до культуротворчої праці повинна передбачити розкриття професійної діяльності як єдності суперечливих тенденцій і альтернативних можливостей, усталеного та нового. В плані обумовленості суспільних змін професійною діяльністю вчителя можна говорити про постійне акцентування суспільством значення інновацій для його розвитку та широке застосування методів стримування і противаг при виведенні соціальної системи із стану рівноваги, підвищення в ній напруги, котрі детерміновані відмовою від правил, приписів, професійних стандартів та усталених стереотипів. Це підтверджено і концепціями професійної підготовки, провідною ідеєю нової виробничої парадигми, теоріями праці та трудового менталітету в сучасних соціокультурних умовах, трудового ресурсу в системі стратегічного розвитку України (У. Бек, Д. Богиня, М. Гайо, М. Маффесолі, А. Назаретян, Ю. Сухарьов та ін.).

В базовому компоненті змісту фахової підготовки вчителів належить приділити особливу увагу розкриттю сутності дефініцій "соціокультурний баланс", "соціокультурна цілісність", "позитивний образ майбутнього", "суспільна рівновага", "конвенції", "засоби стримування і противаг", та ін. Теоретико-методологічний компонент системи професійної підготовки майбутніх учителів варто збагатити за рахунок концептуальних підходів до визначення конкурентоспроможності робочої сили на ринку праці (У. Бек, Д. Богиня, М. Гайо, М. Маффесолі, А. Назаретян, Ю. Сухарьов), ідеї інтерпретації соціального середовища та індивіда як системи (А. Ангял, Т. Дрідзе, І. Матюша, Н. Сарджвеладзе), положень синергетики та соціальної синергетики (Л. Бевзенко, В. Бранський, В. Василькова, Е. Лотман та ін.), соціокультурного підходу до аналізу педагогічних явищ, процесів, фактів та принципів синергетики в педагогічних системах (Н. Булгакова, А. Євтодюк, С. Трофімова), а також ідеї соціокультурного балансу (М. Лапін) і соціокультурної цілісності (А. Пігалев). Зокрема, такий підхід реалізовано в змістовому компоненті курсів Ольги й Олени Жорнових "Актуальні проблеми теорії виховання" та "Методика викладання дисциплін фаху у ВНЗ" (для освітньо-кваліфікаційного рівня *magіstr*).

Тоді логіка професійної підготовки відсвічує рух від дискретних уявлень до цілісної картини педагогічної діяльності як підоснови соціальної динаміки й чинника інноваційного розвитку суспільства, його прогнозованого функціонування; від фрагментарного формування досвіду оновлення професійних стандартів до підготовки до системних цілеспрямованих дій із маніпуляції із правилами й стандартами, їх оновлення заради розвою виробництва й суспільства; від не усвідомлення чи усвідомлення в обмеженому обсязі себе суб'єктом інноваційних процесів у суспільстві до визнання власної професійної діяльності чинником суспільного розвитку, а себе суб'єктом соціальних змін.

Результативне формування майбутніх учителів суб'єктами культуротворчої праці достачає педагогічна система (ідея, мета, умови, результат, принципи, зміст, методи, форми, структура, функції), методичний комплекс, який вміщує цільові, змістові, діагностичні складові.

Системне оцінювання професійної підготовленості до педагогічної діяльності як культуротворчості для впливу на суспільний розвиток визначає динаміку адекватного соціокультурній ситуації оцінювання інновацій. Це передбачає:

- підготовку майбутнього вчителя до внесення змін у професійну діяльність через підвищення практичного інтересу до сценаріїв розгортання майбутнього, що вплине на вибір мети, формулювання завдань, осмислення наслідків професійної діяльності, передбачення її результатів як зміни попереднього стану в суспільстві на бажаний;
- розкриття в цільових, змістових, процесуальних складових навчально-виховного процесу сутності культуротворчої праці.

Формування вчителів суб'єктами культуротворчої праці (мета); впровадження досвіду урівноваження практик дотримання, маніпуляції і порушення правил як пошуку соціокультурного балансу під час впровадження нового (процес); характеристики фахівця, підготовленого до педагогічної діяльності як суб'єкта культуротворчої праці (результат професійної підготовки) забезпечуватиме:

фахівцеві – реалізацію його потенціалу при збереженні соціальної та культурної ідентичності;

виробництву – мінімальні ризики від новацій;

суспільним відносинам – стабільність, безпеку, моральність і соціокультурну рівновагу;

суспільству – громадянина, котрий за умов будь-якої суспільної невизначеності прагнути вирішити соціальні протиріччя на засадах суспільного плюралізму, ідей соціокультурного балансу, конвенцій.

Висновки... Висновуємо з вищевикладеного основне: культуротворчість доцільно вивчати окремо від культури чи творчості, вона не є ані тільки споживанням, ані творчістю і не співпадає з ними за змістом, метою, завданнями, методами дослідження і формування, формами організації як навчальної практики.

1. Зарубіжні і вітчизняні науковці під культуротворчістю розуміють досягнення індивідом певного періоду в розвитку, який засвідчує особливу роль у сфері культури, а саме – можливість внесення змін; здатність замінити механізм впливу сторонньої особи на механізм самовпливу. При цьому діяльна опозиція наслідуваність – створювальність виступає рушійною силою культуротворчості в русі від канонізованого до продуктивного.

2. Вибір напряму дослідження культуротворчості в Україні залежить від надання дослідником переваг соціальній чи культурній реальності, адаптаційним чи трансгресивним процесам при створенні нового, репродуктивним чи продуктивним функціям культури. Нині існує лише два напрями – соціокультурний і культурологічний.

3. Для опису процесу створення потрібного продукту підприємству, виробництву, виробничому колективу чи суспільству доцільно живати поняття культуротворчості, тим самим протиставляючи цей процес творчості як трансресії.

4. Особливо важливе значення має професійна підготовка майбутніх учителів, оскільки через освіту як соціальний інститут проходить кожен громадянин, і, в такий спосіб, учителі своєю професійною діяльністю впливають на стан національного розвитку, створюють суспільні цінності, норми, правила.

5. Сутність професійної підготовки учителів як стратегічного ресурсу розвитку суспільства полягає в тому, щоб підготувати майбутнього фахівця як суб'єкта культуротворчої праці до оцінювання соціальної значущості інновацій та впливу на інноваційний розвиток суспільства через перегляд стандартів, нормативів, правил, результатів, котрі існують у професійній діяльності, й осмислене розбалансування систем "Культура-Творчість", "Традиція-Новація", "Споживання-Створення".

6. Значущість ідеї культуротворчості для професійної підготовки вчителів полягає у впровадженні практики маніпулювання з правилами й стандартами для набуття досвіду конвенціональних домовленостей заради збереження соціокультурної рівноваги в спільноті при їхньому покращенні.

Подальші дослідження розкриють перспективність ідей культуротворчості для підготовки наукових кадрів.

Література

1. Вересов Н. Н. Культура и творчество как психологические идеи / Н. Вересов // Вопросы психологии. – 1992. – № 1. – С. 124–128.
2. Жорнова О. І. Колективні дії нації : депозит культурного розвитку чи cultural incorrectness? / Ольга Жорнова // XXI століття : альтернативні моделі розвитку суспільства. Третя світова теорія. – К. : Фенікс, 2006. – С.73–75.
3. Жорнова О. І. Педагогічне посередництво в універсальних пошуках "золотої середини" / Ольга Жорнова // Шлях освіти. – 2004. – № 4. – С. 6–10.
4. Жорнова О. І. Постмодернові версії культуротворчості як мейстримовий напрям соціокультури / Ольга Жорнова // Вісник Книжкової палати. – 2004. – № 1. – С. 45–48.
5. Жорнова О. І. Теорія і методика формування культуротворчості / Ольга Жорнова. – Запоріжжя : Вид-во "Дике поле", 2006. – 416 с;
6. Кривцун О. А. Личность художника как предмет психологического анализа / Олег Кривцун // Психологический журнал. – 1996. – Т. 17. – № 2. – С. 99–109.
7. Пуфаль-Струзик И. Творческий путь в "трансгрессивной концепции личности" Я. Козелецкого / И. Пуфаль-Струзик // Высшее образование в России. – 2002. – № 2. – С. 75–185.
8. Швейцер А. Культура и этика / Электронный ресурс : режим доступа design.ru/index.shtml?Projects&AZLibrCD&ba1/ea2c9/books/001b105
9. Necka E. Proces tworczy i jego ograniczenia / E. Necka. – Krakow: Wydawnictwo Impuls, 1999. – 345 с.
10. Oech Von R. Creative Whack Pack / Электронный ресурс : режим доступа <http://www.amazon.com/exec/obidos/ASIN/0880793589/ln9867a-20>

Анотація

У статті розкрито можливості ідеї культуротворчості для розв'язання соціальних суперечностей в системі "Культура-Творчість" при підготовці вчителя.

Аннотация

В статье раскрыты возможности идеи культуротворчества для решения социальных противоречий в системе "Культура-Творчество" при подготовке учителя.

Summary

In article idea possibilities culture-creativity for the decision of social contradictions in system "Culture-Creativity" are opened by preparation of the teacher.

Ключові слова: культуротворчість, система "Культура-Творчість", підготовка вчителя.

Ключевые слова: культуротворчество, система "Культура-Творчество", подготовка учителя.

Key words: culture-creativity, system "Culture-Creativity", preparation of the teacher.

Подано до редакції 15.03.2012.

УДК 371.15

©2012

Зламанюк Л.М.

ПРОФЕСІЙНЕ САМОВИХОВАННЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПЕДАГОГІВ

Найголовніші цінності освіти – не тільки дитина, а й педагог, здатний до розвитку задатків, таланту, соціального захисту, збереження індивідуальності дитини
В.Кремінь

Постановка проблеми у загальному вигляді... Основне призначення освіти – забезпечення входження особистості в суспільство через формування необхідних для життя в ньому суспільних якостей. Останнім часом освіта в усьому світі розглядається як важливий чинник становлення і розвитку дитини, частина складного соціокультурного середовища. Міжнародна комісія з питань освіти XXI століття при Раді Європи визначила політику держави в галузі освіти як постійний процес збагачення особистості знаннями та уміннями, процес її формування, розвитку відносин між окремими людьми, групами і народами. За визначенням комісії, завдання освіти полягає в тому, щоб надати можливість всім без винятку проявити свій талант і творчий потенціал – реалізувати свої особисті плани. Основними принципами освіти XXI століття визнано такі [4]:

• *навчитися жити разом*, розвиваючи знання про інших, про їхню історію, традиції, спосіб мислення; оволодіти культурою спілкування;